

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу
Гринишин Христини Михайлівни
на тему: «Значні правочини господарських товариств»,
представлену на здобуття ступеня
доктора філософії зі спеціальності 081 «Право».

Актуальність дисертаційної роботи.

Важливим кроком, спрямованим на захист майнових прав акціонерів та учасників товариства, покращення інвестиційної привабливості України, стало оновлення корпоративного законодавства України, зокрема щодо правового регулювання вчинення значних правочинів. Незважаючи на досягнутий прогрес у вдосконаленні норм, які стосуються значних правочинів, після прийняття законів "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" та «Про акціонерні товариства» залишається досить багато невирішених проблем, які потребують комплексного ґрунтовного науково-теоретичного аналізу та переосмислення. Значимість дисертаційного дослідження також полягає у тому, що Україна, відповідно до Угоди про партнерство та співробітництво між Україною і Європейським Співтовариством, взяла на себе зобов'язання привести вітчизняне корпоративне законодавство у відповідність до сучасних європейських стандартів, серед яких важливу роль відведено імплементації норм щодо управління компаніями та, зокрема, вчинення їх органами певних категорій правочинів. Деякі аспекти проблеми були предметом наукових пошуків вітчизняних фахівців, чий доробок покладений в основу дослідження, однак є недостатнім та певною мірою застарілим.

З огляду на наведене, тема наукового дослідження Христини Гринишин, присвячена проблематиці правового регулювання вчинення значних правочинів, має актуальне наукове та практичне значення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційну роботу виконано відповідно до теми науково-дослідної роботи кафедри інтелектуальної власності, інформаційного та корпоративного права Львівського національного університету імені Івана Франка «Проблеми охорони і захисту прав інтелектуальної власності» на 2016-2018рр. (Номер державної реєстрації 0116U001651), «Новелізація законодавства України у сфері інтелектуальної власності та його гармонізація з правом Європейського Союзу» на 2019-2021 рр. (Номер державної реєстрації 0119U002408), «Національні та світові стандарти правової охорони інтелектуальних, інформаційних та корпоративних прав» (2022 – 2024 рр.), а також програми розвитку кафедри на 2021–2026 роки.

Наукова новизна роботи.

Аналіз тексту дисертації свідчить про високий рівень наукових узагальнень, логічність та послідовність у досягненні її мети. В роботі здійснено ґрунтовне опрацювання категоріального апарату. Авторка застосовує різноманітні загальнофілософські підходи та новітні загальнонаукові, спеціальні та юридичні методи наукового пізнання, що створює підставу для формулювання коректних та обґрунтованих висновків, які є цінними для розвитку доктрини значних правочинів господарських товариств.

Дисертант висунула та обґрунтувала низку наукових положень, що містять елементи новизни.

Дисертантом вдало сформульовано власне визначення значного правочину. Зокрема, запропоновано визначати значний правочин як правочин господарського товариства, для вчинення якого необхідним є надання згоди на це уповноваженим органом управління товариством у встановленому законом порядку та який відповідає спеціальним критеріям, визначеним у законах України та/або локальних актах товариства. Також, на підставі аналізу чинного законодавства, локальних актів, доктринальних підходів встановлено основні ознаки значного правочину господарського товариства.

Авторкою запропоновано уніфікувати законодавчі підходи щодо критеріїв віднесення правочину до категорії «значний». При визначенні належності правочину до категорії значних використовувати ринкову вартість предмета правочину (а не вартість), яку порівнювати із вартістю активів товариства (а не чистих активів). Обґрунтовані відповідні зміни до законодавства.

Варто підтримати пропозицію Х.М. Гринишин, щодо схвалення значного правочину, який вчинений з порушенням порядку прийняття рішення про його вчинення, у разі зміни структури корпоративного управління з дворівневої на одnorівневу саме загальними зборами.

У дисертації переконливо обґрунтовано доцільність урегулювати відносини щодо значних правочинів у засновницькому договорі повних та командитних товариств: критерії віднесення правочинів до категорії значних, особливості надання згоди на їх вчинення, правові наслідки недотримання процедури погодження. Також авторка пропонує часові рамки схвалення значного правочину визначати локальними актами товариства.

Слушною видається пропозиція здобувачки про необхідність обчислення річного строку протягом якого вчинення кількох правочинів з одним контрагентом та/або з афілійованими особами такого контрагента щодо одного предмета вважається вчиненням одного правочину, адже непоодинокі випадки зловживання органами товариства своїми повноваженнями -

укладення кількох договорів, замість одного, з метою уникнення дотримання вимог укладення значного правочину.

Проаналізувавши порядок вчинення значних правочинів в АТ, 100 відсотків акцій якого належать одній особі, Х.М. Гринишин слушно пропонує встановити обмеження повноважень директора на вчинення значних правочинів у разі залучення його на договірних засадах. Заслуговує також на підтримку пропозиція удосконалити договірну практику рекомендацією про доцільність зазначення у конкретному договорі положень, що стосуються значного правочину.

У роботі аргументовано, що суб'єктом відповідальності є не лише посадові особи, які вчинили правочин без згоди уповноваженого органу, але і ті посадові особи, які надали таку згоду (або відмовили у схваленні правочину), якщо такі дії містять у собі ознаки зловживання правом та порушення прав чи інтересів товариства.

У роботі також удосконалено положення про:

- положення про необхідність встановлення граничних строків для отримання погодження на вчинення значного правочину;
- запропоновано доповнити ст. 49 Закону «Про АТ» нормою, відповідно до якої надати виконавчому органу право вносити пропозиції до проекту порядку денного загальних зборів акціонерів у разі необхідності вчинення значного правочину;
- положення щодо підстав визнання значного правочину недійсним. Окрім загальних підстав визнання правочинів недійсними слід враховувати: активні дії товариств чи його учасників, які засвідчують, що такий правочин не відповідає інтересам товариства; можливість (неможливість) визначення того, чи правочин дійсно є значним для товариства; обізнаність контрагента товариства про характер правочину; притягнення особи, яка вчинила значний правочин з перевищенням повноважень, до відповідальності;
- положення щодо часових рамок схвалення значного правочину. Рекомендовано в локальних актах товариств закріплювати строки такого схвалення, наприклад, щомісячно, щоквартально чи щорічно.

Також, у роботі дістали подальший розвиток ідеї та положення:

- положення про періодизацію законодавчого регулювання значних правочинів.
- положення про момент набрання чинності значним правочином у разі його подальшого схвалення. Обгрунтовані доповнення до ч. 2 ст. 108 Закону «Про АТ»;
- положення про порядок вчинення значних правочинів в АТ, 100 відсотків акцій якого належать одній особі. Аргументовано, що в такому товаристві обмеження повноважень директора на вчинення значних правочинів може бути

необхідним при залученні його на договірних засадах. Обґрунтовані доповнення до п. 5 ч. 8 ст. 106 Закону «Про АТ»;

– вчення про зловживання правом. Несхвалення укладеного і частково (чи повністю) виконаного значного правочину, який вчинений із порушенням встановленого законом чи статутом порядку надання згоди на його вчинення, без жодних мотивів, які вказують на невідповідність такого правочину інтересам товариства, є зловживанням правом та суперечить правилам чесної ділової практики. Звернення ж господарського товариства до суду з вимогою про визнання правочину недійсним із посиланням на прийняте рішення про його несхвалення слід також розглядати як зловживання правом на судовий захист;

– вчення про відповідальність посадових осіб товариств, винних у порушенні порядку вчинення значних правочинів. Визначено, що суб'єктом відповідальності є не лише посадові особи, які вчинили правочин без згоди уповноваженого органу, але і ті посадові особи, які надали таку згоду (або відмовили у схваленні правочину), якщо такі дії містять у собі ознаки зловживання правом та порушення прав чи інтересів товариства;

– наукові погляди про фраздаторні рішення, фраздаторні правочини. Якщо значний правочин товариства спрямований на заподіяння шкоди самому товариству, а не на настання реальних наслідків, у заінтересованої сторони існує можливість доводити недійсність такого правочину як фраздаторного;

– вчення про похідні позови. Досліджено, що похідний позов може бути поданий учасником (учасниками) товариства з метою захисту не тільки прав та інтересів самого товариства, а й належних йому корпоративних прав.

Практична значущість роботи.

Використання результатів дисертаційного дослідження є можливими у

- 1) науково-дослідній сфері для подальших теоретико-правових розвідок з питань охорони, здійснення та захисту корпоративних прав, вчинення значних правочинів господарських товариств;;
- 2) правотворчій діяльності – для підготовки законопроектів про внесення змін та доповнень до Закону України «Про ТОВ» та Закону України «Про АТ»;
- 3) правозастосовній сфері – у локальній корпоративній нормотворчості;
- 4) у навчальному процесі – при викладанні курсів «Корпоративне право», спеціальних курсів («Європейські моделі корпоративного управління», «Право товариств з обмеженою відповідальністю», «Припинення господарських товариств»), при підготовці підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій з даних навчальних дисциплін.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Аналіз анотації й тексту дисертації, а також публікацій дисертантки дають

підстави зробити висновок про наукову обґрунтованість і достовірність результатів, отриманих у ході дисертаційного дослідження. Порівняльно-правовий метод дав змогу співставити національне і зарубіжне законодавство та зробити відповідні висновки щодо стану правового регулювання досліджуваних відносин в Україні (підрозділи 1.3, 2.1.). Звернення до формально-логічних методів пізнання, таких як індукція, дедукція дало змогу провести ґрунтовне дослідження норм законодавства, якими регулюються умови дійсності значного правочину господарського товариства, порядок прийняття рішення про надання згоди на вчинення значного правочину, правові наслідки вчинення значного правочину з порушенням порядку прийняття рішення про його вчинення. Формально-логічний метод дав змогу сформулювати низку суджень, понять і висновків на основі проаналізованих наукових позицій, емпіричного матеріалу, судової практики (Розділи 2, 3, 4). Системно-структурний метод використаний при аналізі чинного національного та зарубіжного законодавства, практики його застосування, їх впливу на регулювання відносин щодо вчинення значних правочинів (підрозділи 1.1.-1.3., 2.1-2.3, 3.1., 3.2., розділ 4). Умови дійсності значного правочину, охорона прав та інтересів кредиторів досліджувалась з допомогою діалектичного методу (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 3.1., 3.2., розділ 4).

Застосування в дослідженні історико-правового методу дозволило відслідкувати становлення та розвиток правового регулювання відносин щодо вчинення значних правочинів (підрозділи 1.1, 1.2). Формально-юридичний метод пізнання використано для дослідження джерел вітчизняного та зарубіжного законодавства.

Під час написання всіх розділів дисертаційної роботи використовувалися також різноманітні прийоми наукового пізнання, такі як: аналіз, індукція, дедукція, узагальнення тощо. Крім того, для розроблення висновків та пропозицій щодо внесення законодавчих змін до законів «Про ТОВ та ТДВ» та «Про АТ» були використані прийоми моделювання та прогнозування.

Усі наукові положення, висновки і рекомендації, які сформульовані у дисертації, достатньою мірою обґрунтовані та відповідають меті й завданням роботи.

Характеристика основних положень роботи.

У трьох розділах дисертаційної роботи комплексно досліджено ключові теоретико-прикладні аспекти правового регулювання значних правочинів на основі аналізу доктринальних напрацювань, відповідних положень національного законодавства й міжнародного досвіду та розроблено пропозиції щодо удосконалення правового регулювання (зокрема, і сфери локального регулювання) цих відносин.

Зокрема:

- у розділі першому досліджено становлення та розвиток законодавчого

регулювання значних правочинів господарських товариств, запропоновано визначення та ознаки значного правочину, та, відповідно, виявлено найбільш актуальні напрямки наукового дослідження;

- у другому розділі досліджено умови дійсності значного правочину акціонерного товариства; порядок прийняття рішення про надання згоди на вчинення значного правочину; правові наслідки вчинення значного правочину з порушенням порядку прийняття рішення про його вчинення;
- у розділі третьому розглянуто умови дійсності та порядок вчинення значного правочину товариств з обмеженою/додатковою відповідальністю, а також розкрито підстави та характер відповідальності посадових осіб за шкоду, заподіяну товариству з обмеженою/додатковою відповідальністю вчиненням значного правочину з порушенням законодавчих вимог;
- четвертий розділ присвячено дослідженню проблемних питань охорони прав та інтересів кредиторів як контрагентів господарського товариства при укладенні значних правочинів.

Анотація дисертації ідентична її основному змісту та адекватно відображає основні положення дослідження.

Повнота викладення матеріалів дисертації у роботах, які опубліковані автором.

Основні результати дисертаційного дослідження висвітлено у 12 публікаціях, серед яких 4 наукових статей у фахових виданнях України, 8 тез доповідей на науково-практичних конференціях та науковому семінарі.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності.

При детальному розгляді дисертаційної роботи Христини Гринишин порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікації та фабрикації) не виявлено.

Зауваження щодо змісту та оформлення дисертації.

Позитивно оцінюючи здобутки дисертанта, вважаю за необхідне звернути увагу на окремі дискусійні положення роботи:

А. У третьому розділі дисертаційної роботи Гринишин Х.М. зазначає, що при укладенні правочину, який сам по собі не є значним, але який у зв'язку з укладенням додаткових договорів (додатків) або ж у зв'язку з пролонгацією договору набуває правового режиму значного правочину, доцільно передбачити певний законодавчий механізм надання згоди на пролонгацію такого договору або на укладення додаткових договорів, коли за сукупністю цей договір і додатки до нього (або ж у зв'язку з пролонгацією) трансформуватимуть звичайний договір у значний правочин. Відтак, дисертанту у даному випадку

було б доцільно запропонувати необхідні доповнення до законодавства, які б передбачили найбільш оптимальнішу, на розсуд авторки, процедуру надання згоди на пролонгацію такого договору.

Б. Дисертаційну роботу збагатили б виділення структурного компоненту (підрозділу), де б висвітлювалися особливості врегулювання порядку вчинення значних правочинів у державах-членах Європейського Союзу, а також практику застосування інструменту «похідного позову» для захисту корпоративних прав учасників у згаданих юрисдикціях. Так, певні положення наведені в дисертаційному дослідженні, однак вони розпорошені в роботі, а дисертант в багатьох випадках обмежується їх наведенням, не здійснюючи при цьому їх аналізу та можливостей врахування при реформуванні законодавства України.

Загалом, висловлені зауваження не ставлять під сумнів отримані наукові результати та можуть бути виправлені у подальших наукових дослідженнях дисертанта.

Загальний висновок.

Представлена дисертаційна робота є актуальною та завершеною. Сформульовані у ній положення, результати та висновки становлять наукову й практичну цінність.

Наукове дослідження Гринишин Христини Михайлівни на тему: «Значні правочини господарських товариств» за актуальністю, змістом, повнотою викладу її результатів у публікаціях здобувача, обсягом і якістю оформлення відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України від 21.03.2022 р. № 341 та від 19.05.2023 р. № 502), а його авторка, Гринишин Христина Михайлівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри соціального права
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Світлана СИНЧУК